

Otvoreni pristup: Početnica Mreže za ponovljivu znanost Ujedinjenog Kraljevstva (United Kingdom Reproducibility Network (UKRN))

Autori (Z-A): [Sally Rumsey](#), [Carole Lunny](#), [Bradley Kennedy](#).

Prijevod (Z-A): Nensi Bralić

Što je otvoreni pristup (engl. *Open Access (OA)*) za znanstvene publikacije?

Otvoreni pristup (*Open Access (OA)*) podrazumijeva akademska istraživanja koja su objavljena u digitalnom, *online* obliku, dostupna besplatno za čitanje te slobodna za ponovno korištenje i dijeljenje. Otvoreni pristup zahtijeva prikladno pripisivanje autorskih zasluga. Autori imaju nekoliko opcija kada žele objaviti akademska istraživanja putem otvorenog pristupa:

1. Objaviti rad u časopisu koji članak odmah učiniti besplatno dostupnim prilikom objavljivanja (*Gold OA*). Neki časopisi traže plaćanje naknade za obradu članka (*Article Processing Charges (APC)*) za objavu putem *Gold OA*. Časopisi mogu biti u potpunosti otvorenom pristupu ili mogu imati model pretplate sa mogućnošću *OA* za autore (*Hybrid*).
2. Napraviti kopiju rada – najčešće je u pitanju autorova verzija članka prihvaćena poslije procesa recenzije, koja će biti besplatno dostupna u repozitoriju otvorenog pristupa (*Green OA*).
3. Odlučiti se za objavljivanje ranijih verzija rada (pogledajte dokument o preprintima na stranici CroRINa).

Zašto bih svoje istraživanje objavio/la u otvorenom pristupu?

Autori imaju koristi od objave svojih istraživanja u otvorenom pristupu jer tako maksimiziraju njihovu vidljivost i dostupnost rezultata, što povećava broj čitatelja i korištenje istraživanja (vidi [Tennant i sur., 2016](#)). Otvorenost potiče brzinu diseminacije, olakšava pristup istraživanjima i ponovno korištenje drugima te omogućuje provjeru kvalitete i potvrdu istraživanja ([Jisc, 2016](#); vidi također [Berlinsku deklaraciju, 2003](#)). Jedinstven otvoren i besplatan pristup istraživanjima koristi svim korisnicima, uključujući akademsku zajednicu, poslovni sektor, dobrotvorne udruge, tvorce politika, istraživače i institucije s ili bez ograničenog financiranja, kao i širu globalnu zajednicu.

Objava istraživanja u otvorenom pristupu smanjuje količinu "istraživačkog otpada" kroz otvoreni pristup istraživanjima, povećava vidljivost rada istraživača, a time potencijalno vodi do većeg broja citata, omogućuje pristup široj publici, uključujući onoj koji si ne mogu priuštiti pretplate na časopise, te stavlja istraživanje u kontekst dostupne literature.

Kako mogu širiti svoje istraživanje u otvorenom pristupu?¹

1. Provjerite politike vaše institucije i financijera istraživanja o otvorenom pristupu.
2. Odaberite časopis u otvorenom pristupu za objavljivanje (vidi 'Više informacija' na: [DOAJ](#)) i provjerite je li usklađen s politikama otvorenog pristupa.¹
3. Ako razmatrate objavljivanje u otvorenom pristupu u potpunom ili hibridnom OA časopisu,² provjerite imate li dostupna sredstva za plaćanje troškova obrade članka (APC).
4. Učinite ranije verzije rada dostupnima (pogledajte CroRIN početnicu o preprintima).
5. Pohranite kopiju svog istraživanja (bilo autorovu prihvaćenu³ ili *Gold OA* inačicu) u repozitoriju Vaše institucije.

Postoje i drugi načini na koje istraživači mogu postaviti svoja istraživanja u otvoreni pristup, na primjer, objavljivanjem kopija svojih istraživačkih radova na blogovima, mrežnim stranicama ili akademskim društvenim mrežama (vidi 'Prava, dozvole i licenciranje' ispod).

Prava, dozvole i licenciranje

Kada objavljuju u časopisima otvorenog pristupa, autori (ili institucije) često zadržavaju autorska prava na svoje radove, a časopis se poziva na licencu [Creative Commons](#) (obično CC BY). Licenca CC BY omogućuje dijeljenje, mijenjanje, prilagodbu i stvaranje novih djela na temelju licenciranog rada, čak i za komercijalne svrhe, uz uvjet da se originalnom autoru pripišu zasluge ([Wild i Wilson, 2013](#)). Ona je najslobodnija od šest CC licence, primjerice, u usporedbi s CC BY-ND (bez izvedenih radova, bez izmjena) i CC BY-NC (bez komercijalne uporabe). Primjerice, možda želite koristiti svoje istraživanje u svom predavanju ili ponovno koristiti dijelove u budućem radu, a sve to podliježe autorskim pravima. Možete zatražiti primjerak ugovora o objavljivanju ili kontaktirati urednika časopisa i pitati koja prava su uključena u okviru ugovora o autorstvu.

Prava autora za ponovnu uporabi se razlikuju između časopisa. Pažljivo pročitajte svaki Ugovor o prijenosu autorskih prava (*Copyright Transfer Agreement (CTA)*) ili sličan dokument prije potpisivanja kako biste pregledali vaša prava ponovne uporabe. Možda ćete moći pregovarati o uvjetima autorskih prava (npr. možete zadržati puna autorska prava i dati izdavaču dozvolu za objavu). Da biste saznali prava koja imate kao autor, možete pročitati koristan vodič Kanadske udruga istraživačkih knjižnica (*Canadian Association of Research Libraries (CARL)*) pod nazivom [Vodič za prava autora](#) (posljednje ažuriranje: travanj 2019).

Neki časopisi propisuju razdoblje embarga⁴ za članke pohranjene u repozitoriju. Provjerite pojedinačne dopuštenja časopisa putem alata [Sherpa/RoMEO](#). Vaš knjižničar ustanove može vam pomoći u interpretaciji tih dopuštenja.

Otvoreni pristup na vašoj instituciji

Institucije i organizacije često primjenjuju vlastite politike otvorenog pristupa i izjave o stavovima koje mogu obvezati ili savjetovati zaposlenike, osoblje i studente po pitanje

---

¹ Imajte na umu da se prakse otvorenog pristupa mogu razlikovati među disciplinama.

² Međutim, valja napomenuti da hibridni časopisi nisu usklađeni s [Planom S](#).

³ Autorov prihvaćeni rad (*Author Accepted Manuscript (AAM)*) je inačica koja je, u dogovoru s urednikom ili urednicima, konačno prihvaćena. Nije istovjetna uređenom, prelomljenom ili objavljenom članku – te se verzije mogu nazvati "prijelomi" ili "inačice zapisa".

⁴ Imajte na umu da razdoblja embarga nisu u skladu s [Planom S](#).

objavljivanja u otvorenom pristupu. Politika može zahtijevati da istraživanje bude postavljeno na institucijske repozitorije.

Neki registri politika institucija i organizacija vezanih uz otvoreni pristup su:

- [SHERPA Juliet](#): održava popis politika otvorenog pristupa organizacija koje financiraju istraživanja iz cijelog svijeta
- [Registar mandata i politika repozitorija otvorenog pristupa](#) (*Registry of Open Access Repository Mandates and Policies (ROARMAP)*) sadrži zapise o politikama institucija, sponzora i organizacija.

Institucijske politike otvorenog pristupa često su određene vanjskim politikama i izjavama o stavovima, kao što su one [Politike otvorenog pristupa o publikacijama](#) triju kanadskih agencija i Europske smjernice [Plan-S](#) za financijere.

Upoznajte se s izvorima vaše institucije koje sadrže upute i informacije o otvorenom pristupu koje vam pruža vaša institucija o pitanjima kao što su:

- Opredijeljenost institucije i/ili sponzora po pitanju otvorenog pristupa.
- Kako koristiti institucijski repozitorij.
- Kako se prijaviti na financiranje, ako je dostupno, za APC.
- Autorska prava i licenciranje.

Više informacija

- [Jisc](#) je izradio uvodne i detaljne vodiče za objavljivanje u otvorenom pristupu (uključujući vodiče o tome kako otvoreni pristup može pomoći u vidljivosti, iskorištenosti i utjecaju vašeg rada).
- [Directory of Open Access Journals \(DOAJ\)](#) je internetski direktorij koji indeksira i omogućuje pristup visokokvalitetnim, recenziranim časopisima u otvorenom pristupu.
- [ThinkCheckSubmit](#) je odličan resurs za provjeru jeste li objavili svoje istraživanje u pravom području, posebno ako vas je časopis samostalno kontaktirao i želite provjeriti njegovu autentičnost.
- [Center for Open Science](#) pruža izvrsne resurse za otvoreno istraživanje i nudi alate, obuku i podršku za globalnu otvorenu znanost.

Literatura

About The Licenses – Creative Commons. (2019). Preuzeto s

<https://creativecommons.org/licenses/>

Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. (2003).

Max Planck Gesellschaft. Preuzeto s <https://openaccess.mpg.de/BerlinDeclaration>

Blanchett, H. (2016). An introduction to open access. *Jisc*. Preuzeto s

<https://www.jisc.ac.uk/guides/an-introduction-to-open-access>

Branch, C. (2016). Tri-Agency Open Access Policy on Publications - Science.gc.ca.

Preuzeto s <http://www.science.gc.ca/default.asp?lang=En&n=F6765465-1>

CARL Guide to Author Rights (2019). Preuzeto s CARL ABRC http://www.carlabrc.ca/wp-content/uploads/2019/05/CARL_Guide_author_rights_EN_2019.pdf

Directory of Open Access Journals. (2019). Preuzeto s <https://doaj.org/>

Jacobs, N. and Blanchett, H. (2018). Open access: discovery, usage and impact. *Jisc*.

Retrieved from <https://www.jisc.ac.uk/guides/open-access-discovery-usage-andimpact>

Jacobs, N. and Fahmy, S. (2018). Implementing open access. *Jisc*. Preuzeto s

<https://www.jisc.ac.uk/guides/implementing-open-access>

Plan-S. (2019). Preuzeto s <https://www.coalition-s.org/>
ROARMAP eprints. (2019). Preuzeto s <http://roarmap.eprints.org/>
Science Europe. (2019). Preuzeto s <https://www.scienceeurope.org/>
SHERPA-JULIET - Research Funders' Open Access Policies. (2019). Preuzeto s
<http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>
SHERPA-RoMEO - Publisher copyright policies and self-archiving. (2019). Preuzeto s
<http://sherpa.ac.uk/romeo/index.php>
Tennant JP, Waldner F, Jacques DC *et al.* The academic, economic and societal impacts of
Open Access: an evidence-based review [version 3; peer review: 4 approved, 1
approved with reservations]. *F1000Research* 2016, **5**:632
<https://doi.org/10.12688/f1000research.8460.3>
The Center for Open Science. (2019). Preuzeto s <https://cos.io/>
ThinkCheckSubmit. (2019). Preuzeto s <https://thinkchecksubmit.org/>
Wild, J., Rowan, W. (2013). CC BY: what does it mean for scholarly articles? Preuzeto s
<http://openaccess.ox.ac.uk/2013/06/13/cc-by-what-does-it-mean-for-scholarlyarticles-3/>

Recenzirao Jon Tennant (0000-0001-7794-0218). Uredile Emma L Henderson (0000-0002-5396-2321) and Jackie Thompson (0000-0003-2851-3636). Prevela Nensi Bralić ().

Ovaj rad licenciran je u [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 međunarodnoj licenci](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).